

ISO 14000 سیستم مدیریت زیست محیطی

توجه به محیط زیست (آب، هوا، خاک) از سه یا چهار دهه قبل به صورت جدی مدنظر قرار گرفت و از همان زمان تعدادی از مدیران، متخصصان و کارشناسان صنایع، داوطلبانه به کنترل تاثیرات فرایندها و محصولات تولیدی خود بر محیط زیست همت گماردند و به تدریج نیز سازمان های ملی و بین المللی با تعیین ضوابط، مقررات و قوانین برای حفاظت از محیط زیست به کمک آنان آمدند و در واقع حفاظت از زیستگاه بشر اهمیت ویژه ای یافت.

در سال ۱۹۹۲ و در کنفرانس ریودوژانیرو، شورای BCSD بر این نکته تاکید کرد که سازمان های تولیدی و خدماتی باید فعالیت ها و عملکرد خود و تاثیر آنها را بر محیط زیست مورد توجه قرار داده و تحت کنترل بگیرند.

در همین سال از سازمان بین المللی استاندارد (ISO) درخواست شد تا در راستای تدوین استانداردهای مدیریت زیست محیطی فعالیت گسترده تری را انجام دهد. بر پایه این درخواست، سازمان بین المللی استاندارد يك گروه مشورتی با عنوان SAGE متشکل از نمایندگان بیست کشور جهان، ۱۱ سازمان بین المللی و بیش از ۱۰۰ متخصص مدیریت و محیط زیست تشکیل داد و به بررسی موارد زیر پرداخت:

- تشویق سازمان ها در جهت ایجاد يك رویکرد عمومی در زمینه مدیریت زیست محیطی
- تقویت قابلیت سازمان ها جهت بهبود طرق اندازه گیری عملکرد زیست محیطی پیشگیری از آلودگی

- بهبود بخشیدن به مبادلات تجاری در سطح بین المللی و حذف موانع تجاری از طریق ایجاد استانداردهایی جهت ارزیابی عملکرد زیست محیطی سازمان ها
- پیش بینی مشکلاتی که تدوین استانداردهای بین المللی مدیریت زیست محیطی می تواند ایجاد نماید.

نتایج این بررسی ضرورت تدوین استانداردهای بین المللی را نمایان ساخت. سازمان بین المللی استاندارد در سال ۱۹۹۳، يك کمیته فنی تحت عنوان مدیریت زیست محیطی (ISO/TC 207) تشکیل داد تا تدوین استانداردهای مدیریت زیست محیطی را آغاز کند و بر این پایه در آگوست سال ۱۹۹۶ مجموعه ای مشتمل بر شش استاندارد از سری ایزو ۱۴۰۰۰، پس از بحث و بررسی های علمی گسترده انتشار یافت.

استاندارد ISO ۱۴۰۰۱ نیازهای يك سیستم مدیریت زیست محیطی را بیان می کند، تا بتواند هماهنگ با سایر استانداردهای مدیریتی مثل سری استانداردهای ISO 9000 برای مدیریت کیفیت و استانداردهای ایمنی و غیره در شرکت به کار گرفته شود. در این استاندارد چارچوب هایی به عنوان مبنای حرکت شرکت تعیین شده است و این مسئولیت شرکت ها و سازمان های به کار گیرنده است که با توجه به نوع و شکل فعالیت های خود این چارچوب ها را در مورد فعالیتشان بررسی کرده و زمینه های لازم را در برپایی سیستم مدیریت زیست محیطی خود به کار گیرند.

استانداردهای ISO ۱۴۰۰۱ به طریقی نگارش یافته تا در مورد کلیه سازمان های بزرگ و کوچک که از نظر شرایط جغرافیایی، فرهنگی و اجتماعی همسان نمی باشند هم کاربرد داشته و قابل اجرا باشد.

توجه به محیط زیست (آب، هوا، خاک) از سه یا چهار دهه قبل به صورت جدی مدنظر قرار گرفت و از همان زمان تعدادی از مدیران، متخصصان و کارشناسان صنایع، داوطلبانه به کنترل تاثیرات فرایندها و محصولات تولیدی خود بر محیط زیست همت گماردند و به تدریج نیز سازمان های ملی و بین المللی با تعیین ضوابط، مقررات و قوانین برای حفاظت از محیط زیست به کمک آنان آمدند و در واقع حفاظت از زیستگاه بشر اهمیت ویژه ای یافت.

در سال ۱۹۹۲ و در کنفرانس ریودوژانیرو، شورای BCSD بر این نکته تاکید کرد که سازمان های تولیدی و خدماتی باید فعالیت ها و عملکرد خود و تاثیر آنها را بر محیط زیست مورد توجه قرار داده و تحت کنترل بگیرند.

در همین سال از سازمان بین المللی استاندارد (ISO) درخواست شد تا در راستای تدوین استانداردهای مدیریت زیست محیطی فعالیت گسترده تری را انجام دهد. بر پایه این درخواست، سازمان بین المللی استاندارد یک گروه مشورتی با عنوان SAGE متشکل از نمایندگان بیست کشور جهان، ۱۱ سازمان بین المللی و بیش از ۱۰۰ متخصص مدیریت و محیط زیست تشکیل داد و به بررسی موارد زیر پرداخت:

- تشویق سازمان ها در جهت ایجاد یک رویکرد عمومی در زمینه مدیریت زیست محیطی
- تقویت قابلیت سازمان ها جهت بهبود طرق اندازه گیری عملکرد زیست محیطی پیشگیری از آلودگی

- بهبود بخشیدن به مبادلات تجاری در سطح بین المللی و حذف موانع تجاری از طریق ایجاد استانداردهایی جهت ارزیابی عملکرد زیست محیطی سازمان ها
- پیش بینی مشکلاتی که تدوین استانداردهای بین المللی مدیریت زیست محیطی می تواند ایجاد نماید.

نتایج این بررسی ضرورت تدوین استانداردهای بین المللی را نمایان ساخت. سازمان بین المللی استاندارد در سال ۱۹۹۳، یک کمیته فنی تحت عنوان مدیریت زیست محیطی (ISO/TC 207) تشکیل داد تا تدوین استانداردهای مدیریت زیست محیطی را آغاز کند و بر این پایه در آگوست سال ۱۹۹۶ مجموعه ای مشتمل بر شش استاندارد از سری ایزو ۱۴۰۰۰، پس از بحث و بررسی های علمی گسترده انتشار یافت.

استاندارد ISO ۱۴۰۰۱ نیازهای یک سیستم مدیریت زیست محیطی را بیان می کند، تا بتواند هماهنگ با سایر استانداردهای مدیریتی مثل سری استانداردهای ISO 9000 برای مدیریت کیفیت و استانداردهای ایمنی و غیره در شرکت به کار گرفته شود. در این استاندارد چارچوب هایی به عنوان مبنای حرکت شرکت تعیین شده است و این مسئولیت شرکت ها و سازمان های به کار گیرنده است که با توجه به نوع و شکل فعالیت های خود این چارچوب ها را در مورد فعالیتشان بررسی کرده و زمینه های لازم را در برپایی سیستم مدیریت زیست محیطی خود به کار گیرند.

استانداردهای ISO ۱۴۰۰۱ به طریقی نگارش یافته تا در مورد کلیه سازمان های بزرگ و کوچک که از نظر شرایط جغرافیایی، فرهنگی و اجتماعی همسان نمی باشند هم کاربرد داشته و قابل اجرا باشد.

موفقیت اجرای نظام مدیریت زیست محیطی بر مبنای این استاندارد بستگی به تعهد کلیه افراد سازمان به خصوص مدیریت ارشد شرکت دارد.

به طور کلی هدف از برپایی سیستم نظام مدیریت زیست محیطی بر مبنای استاندارد بین المللی ISO 14001 تحکیم حفاظت از محیط زیست و جلوگیری از آلودگی در توازن با نیازهای اجتماعی و اقتصادی جامعه می باشد.

باید توجه داشت که نیازها و چارچوب های مطرح شده در استاندارد ۱۹۹۶:۱۴۰۰۱ کلیه موارد مربوط به موضوعات زیست محیطی را پوشش نمی دهد. این بدان معنی است که دو سازمان با فعالیت های مشابه می توانند دارای اجزای زیست محیطی متفاوتی باشند ولی درعین حال هر دو سازمان با نیازهای استاندارد مطابقت داشته و گواهینامه را دریافت کنند.

چرا يك سیستم مدیریت زیست محیطی را به اجرا درمی آوریم؟
شاید به دلایل زیر:

- نیاز داخلی شرکت
 - روابط خوب با خریدار به عنوان يك تامین کننده محصولات یا خدمات
 - انطباق و عملکرد بهتر سازمان با قوانین زیست محیطی
 - کاهش ریسک فعالیت ها در شرکت
 - بهبود مدیریت داخلی سازمان
 - فشار از طرف عوامل داخلی
 - همسایه خوبی بودن
 - بهبود رابطه به دولت
 - روش های بهتر کاری
 - بهبود اجرای اقدامات زیست محیطی
 - بازاریابی
 - روابط عمومی
- هیچ گاه يك سیستم مدیریت زیست محیطی را تنها به خاطر این که مجبور هستید، بر پا و اجرا نکنید، مگر این که واقعاً بخواهید این کار را بکنید.

سیستم های مدیریت زیست محیطی

خط مشی زیست محیطی

این خط مشی باید توسط بالاترین مقام شرکت و یا سازمان مشخص شود و در برگیرنده تمام موارد زیر باشد :

- مرتبط با نوع فعالیت ها و تاثیرات زیست محیطی فعالیت شرکت باشد .
- تعهد شرکت به پیشرفت مستمر .
- تعهد شرکت به مطابقت با قوانین زیست محیطی و یا هر قانون دیگری که شرکت ملزم به رعایت آن می باشد .
- در رابطه با هدف های خرد و کلان زیست محیطی شرکت باشد .
- مکتوب بوده ، به اجرا درآمده و به اطلاع کلیه پرسنل برسد .
- در دسترس عموم باشد .

برنامه ریزی:

تعیین جنبه های زیست محیطی فعالیت های شرکت؛ شرکت باید نسبت به شناسایی تاثیرات زیست محیطی کلیه فعالیت های خود اقدام و مواردی را که مهم و بارز هستند و بر محیط زیست تاثیرات سوء

دارند مشخص کنند.

جنبه های زیست محیطی بارز (مهم) باید مکتوب و در اختیار عموم باشد. این جنبه ها عبارتند از:

- قوانین زیست محیطی

- شناسایی و مطابقت با قوانین زیست محیطی

- تعیین هدف های خرد و کلان زیست محیطی

هدف های زیست محیطی يك شرکت با توجه به جنبه های زیست محیط بارز شرکت، قوانین حاکم، نوع تکنولوژی موجود، وضعیت مالی و اجرایی شرکت که در راستای خط مشی زیست محیطی و تعهد به جلوگیری از آلودگی باشد.

برنامه های زیست محیطی شرکت: برای رسیدن به هدف های زیست محیطی لازم است که شرکت برنامه هایی را در این رابطه در نظر گرفته و به اجرا درآورد که شامل تعیین مسئولیت های اجرا در هر بخش از سازمان و زمان و دوره انجام آنها می باشد.

اجرای سیستم محیط زیستی

ساختار و مسئولیت ها؛ مدیریت شرکت باید شرایط و امکانات لازم اعم از مسئولیت ها و اختیارات منابع مالی، فنی و مهارت های لازم جهت اجرای سیستم را فراهم نماید.

در راستای اجرای سیستم، مدیریت ارشد شرکت باید نماینده خود را در این زمینه معرفی کند تا جهت پیگیری و اجرا و گزارش دهی به مدیریت شرکت به کار گمارده شود.

آموزش، آگاهی و شایستگی: نیازهای آموزشی پرسنلی که فعالیت های آنها بر محیط زیست تاثیر می گذارد باید شناسایی جهت انجام دوره های آموزشی مورد نیاز اقدام به عمل آورد.

این آموزش ها باید شامل موارد زیر باشد:

- اهمیت مطابقت با خط مشی زیست محیطی به دستورالعمل ها و نیازهای سیستم مدیریت

زیست محیطی شرکت

- تاثیر فعالیت های مختلف مربوطه بر محیط زیست و مزیت انجام بهتر مسئولیت ها در جهت بهبود

اجرا فعالیت

- نقش و مسئولیت های پرسنل در رسیدن به هدف های زیست محیطی شرکت و مطابقت با

نیازهای مدیریت زیست محیطی

- آموزش در جهت آگاهی از تاثیر منفی بر سیستم در صورت عدم انجام وظایف محوله

ارتباطات

در رابطه با جنبه های زیست محیطی فعالیت شرکت و مسائل مربوط به سیستم مدیریت زیست

محیطی باید نحوه ارتباطات درون و برون سازمان های شرکت مشخص باشد.

مستندات مدیریت سیستم مدیریت زیست محیطی: اطلاعات مربوط به اجرای اصلی سیستم مدیریت

زیست محیطی شرکت باید بر روی کاغذ و یا به صورت الکترونیکی تهیه و نگهداری شود که شامل

ارتباطات قسمت های مختلف باشد و در صورت نیاز نحوه دسترسی به مدارك هم مشخص باشد.

کنترل مدارك

نحوه کنترل مدارك باید مشخص باشد به طوری که این اطمینان حاصل شود که:

۱- محل مدارك مشخص باشد.

- ۲- به طور متناوب مورد بازبینی و بررسی قرار گرفته و در صورت لزوم توسط افراد ذیصلاح تغییر یابد.
 - ۳- مدارك به روز در اختیار استفاده کنندگان قرار داشته باشد.
 - ۴- مدارك از رده خارج شده از نقاط مورد استفاده خارج گردند و یا اطمینان حاصل شود که مورد استفاده نخواهند بود.
 - ۵- مدارکی که برای سوابق نگهداری می شوند و از رده خارج شده اند به طور مناسب قابل تشخیص باشند.
- مدارك به طور کلی باید خوانا و به سرعت قابل دسترسی باشند و مدت زمان نگهداری هم تعیین شود.

کنترل عملیاتی

فعالیت هایی که در ارتباط با خط مشی و جنبه های بارز (مهم) زیست محیطی شرکت می باشند باید تحت شرایط مشخص انجام شوند.

اگر فقدان دستور العمل های مکتوب منجر به عدول از رسیدن به خط مشی زیست محیطی گردد، باید دستور العمل و یا رویه های مکتوب تهیه و به کار گرفته شود.

در این دستور العمل ها معیارهای عملیاتی باید مشخص شوند و ارتباطات لازم با پیمانکاران و تهیه کنندگان خدمات و غیره در رابطه با نیازهای این دستورالعمل ها به عمل آید.

آمادگی در شرایط اضطراری

شرکت باید دارای دستورالعمل هایی باشد تا بتواند در مقابله با حوادث و شرایط غیر مترقبه اقدامات لازم را برای جلوگیری از تاثیرات منفی بر محیط زیست به عمل آورد.

در این رابطه لازم است که به صورت ادواری، مواردی را که قابل اجرا و عمل می باشند مورد آزمایش قرار دهند.

بازرسی و اقدامات اصلاحی

کنترل و اندازه گیری: مشخصه های کلیدی عملیاتی که می توانند تاثیری مهم بر محیط زیست داشته باشند. طبق دستور العمل های مکتوب اندازه گیری شده و تحت کنترل باشند.

دستگاه های اندازه گیری باید کالیبره بوده و مطابق با دستور العمل های مکتوب، به صورت ادواری، مطابق با قوانین زیست محیطی مورد ارزیابی قرار گیرد.

مغایرت و اقدامات اصلاحی و پیشگیرانه: مسئولیت و اختیارات در رابطه با نحوه برخورد و انجام تحقیقات مربوط به مغایرت ها و اقدام های اصلاحی و پیشگیرانه باید مشخص و براساس دستور العمل باشد.

سوابق: نحوه شناسایی، نگهداری و از رده خارج کردن سوابق زیست محیطی باید مشخص باشد که شامل سوابق آموزشی، ممیزی ها و بازنگری می شود. این سوابق باید خوانا، قابل شناسایی و در ارتباط با فعالیت های مربوط باشند.

ممیزی سیستم مدیریت زیست محیطی: ممیزی های زیست محیطی باید بر طبق برنامه و دستورالعمل انجام گیرد. این ممیزی ها به منظور مشخص نمودن میزان مطابقت سیستم مدیریت زیست محیطی با برنامه های از پیش تعیین شده و این که سیستم به طور مناسب مورد اجرا و نگهداری می باشد، انجام می گیرد. نتیجه این ممیزی ها به مدیریت شرکت اطلاع داده می شود. برنامه ممیزی بر اساس اهمیت فعالیت ها تهیه و تدوین می شود.

بازنگری مدیریت

مدیریت ارشد شرکت باید در زمان های مشخص سیستم مدیریت زیست محیطی شرکت را مورد بازبینی و نگرش قرار دهد، تا در رابطه موثر با مناسب بودن این سیستم اطمینان حاصل گردد. این بازنگری باید مکتوب و سوابق آن نگهداری شود.

